

MILAN ŠKULIĆ,

Maloletničko krivično pravo,

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2011, 428 str.

Problem maloletničke delikvencije tema je koja zaokuplja pažnju ne samo pravnika, već i psihologa, pedagoga, socijologa, pa i prosečnog građanina koji se putem medija svakodneвно sreće sa ovom pojavom i ne može, a da se iznova ne začudi brutalnostima sa kojima oni najmlađi i „najneiskvareniji“ vrše krivična dela. Zlostavljanje nastavnika, roditelja ili vršnjaka, scene brutalnog premlaćivanja, silovanja ili prostitucije po školama, snimane mobilnim telefonima, svakodnevna su tema novinskih članaka. Rubrika crne hronike po pravilu obiluje osumnjičenima koji se označavaju inicijalima, jer je reč o maloletnim licima. Poslednjih godina kretanje kriminaliteta maloletnika pokazuje dramatičan porast, a posebno zabrinjava brži porast ovog kriminaliteta u odnosu na kriminalitet punoletnika. Dok neki za to krive društvo u kome živimo i sistem vrednosti (tačnije njegov nedostatak), drugi porodicu koja „ih nije vaspitala“, treći političare, svetske sile i moderno doba, četvrti pravosudni sistem i policiju, činjenica je da „traženje krivca“ predstavlja opravdanje, ali da ne rešava problem. Da bi se problem rešio, neophodno ga je razumeti i sagledati. Pred čitaocima se konačno nalazi sveobuhvatna, detaljna i celovita studija maloletničke delikvencije. U izdanju Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu objavljena je monografija *Maloletničko krivično pravo*, autora Milana Škulića, redovnog profesora Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Profesor Škulić dosta se bavio problematikom maloletničke delikvencije, počevši od doktorske disertacije (*Delikvencija dece i maloletnika-krivično-procesni i kriminalistički aspekt*), pa preko knjiga *Maloletnici*

kao učinioci i žrtve krivičnih dela, Maloletni delikventi u Srbiji-neka pitanja materijalnog, procesnog i izvršnog prava (koautorski rad sa Mr. Ivanom Stevanović), kao i brojnih članaka i učešća na konferencijama i savetovanjima iz ove oblasti. Knjiga *Maloletničko krivično pravo* predstavlja krunu dosadašnjeg rada na proučavanju ovog fenomena. U njoj se, prvi put na našem jeziku, dosta detaljnije i sistematičnije nego do sada, objašnjavaju neki problemi, poput pitanja krivice u maloletničkom krivičnom pravu, kao i osnovna uporednopravna pitanja (osnovni modeli pravosuđa za maloletnike, problematike starosne granice sposobnosti za snošenje krivice, sistematike krivičnih sankcija za maloletnike i sl.). Dobro poznavanje i analiza uporedno-pravnih rešenja izloženih u ovoj monografiji ne treba da iznenađuje, imajući u vidu činjenicu da je profesor Škulić predstavnik Srbije u projektu Evropske Unije (*AGIS projekat*) koji se bavi proučavanjem krivičnog pravosuđa za maloletnike u Evropi. Na više od četiri stotine stranica pisanih jasnim i zanimljivim stilom, podeljenih u osam poglavlja, autor suštinski produbljuje i do detalja slojevito objašnjava osnovne probleme, pitanja i institute maloletničkog krivičnog prava.

Monografija započinje analizom osnovnih teorijskih pogleda na etiologiju maloletničke delikvencije. Terminološku dilemu po pitanju korišćenja izraza kriminalitet ili delikvencija, autor rešava u prilog ovog drugog, pravdajući to potrebom da se izrazi specifičnost krivičnoprocesnog položaja maloletnika, kao i načelom terminološke povlašćenosti u odnosu na ovu kategoriju učinilaca krivičnih dela. Nakon toga se ispi-

tuju socijalni činioci povezani sa maloletničkom delikvencijom, pre svega uticaj porodice i porodični status, stepen urbanizacije, kriminogene tendencije u široj društvenoj zajednici, kao i neadekvatna društvena reakcija na ovu negativnu pojavu. Profesor Škulić maloletničku delikvenciju posmatra kroz prizmu osnovnih kriminoloških teorija (sociološke, biološke, psihološke i multifaktorske teorije) i socioloških, bioloških i psiholoških osobina kojima je uslovljena. Načelne kriminološke postavke autor prilagođava ovoj kategoriji učinilaca slikovito ih ilustrujući primerima iz našeg društva, te tako primera radi Mertonovu doktrinu socijalne dezorganizacije i anatomije potvrđuje primerima dečije i maloletničke delikvencije koji su se poslednjih godina dešavali u našoj zemlji, nazivajući mlade „taocima društvenih promena“. U okviru psiholoških teorija, autor argumentovano obara koncepte o uticaju inteligencije na maloletničku delikvenciju, ističući da manje inteligentni učinioci krivičnih dela bivaju lakše otkriveni i uhvaćeni, a da im se delo lakše dokazuje, dok se uticaj emotivne stabilnosti inovativno posmatra kroz novi i dosta popularni koncept emocionalne inteligencije. Uprkos činjenici da se u svetu uočavaju visoko razvijene forme organizovanog kriminaliteta u koje su isključivo ili pretežno uključeni maloletnici, u literaturi se retko govori o maloletnicima kao pripadnicima organizovanih kriminalnih grupa. Prof. Škulić se bavi i ovom, možemo reći tabu-temom maloletnika i organizovanog kriminala, kroz ilustrativan i interesantan primer delovanja bande „*Mara Salvatrucha*“. Organizovani kriminalitet maloletnika objašnjava se činjenicama da maloletnici pretežno i vrše krivična dela u grupi i imaju izrazitu sklonost ka određenim formama organizovanja. Po rečima autora: „*Život u grupi počinje da vrši odlučujućí uticaj na formiranje maloletnikove ličnosti, na njegovo ponašanje, stavove, način reagovanja, dolazi do prihvatanja određenih vrednosti i ideala, a time i opšteg potčinjavanja društvenim standardima ponašanja grupe. U ovom uzrastu javlja se u ličnosti maloletnika*

jedno ambivalentno stanje. S jedne strane on oseća i izražava izraziti otpor prema autoritetu roditelja, otpor prema kućnim, školskim i javnim društvenim obavezama i normama ponašanja, a s druge strane red i norme koje postavlja grupa vršnjaka priznaje bez diskusije i izvršava ih slepom odanošću i poslušnošću.“

Drugo poglavlje počinje određivanjem pojma maloletničkog krivičnog prava, čemu sledi detaljna analiza uporednopravnih rešenja iz ove oblasti. Prof. Škulić temeljno i slojevito izlaže i razmatra rešenja prihvaćena u evropskim državama, a koja se odnose na pitanja izvora maloletničkog krivičnog prava, predmeta postupka prema maloletnicima, osnovnim karakteristikama krivičnog postupka prema ovoj kategoriji učinilaca, krivičnim sankcijama i drugim merama, kao i elementima restorativnog pravosuđa u odnosu na maloletnike. Analizi osnovnih uporednopravnih rešenja prethodi izlaganje o tipiziranim modelima postupka prema maloletnicima (zaštitnički, pravosudni, modifikovani pravosudni, participativni, korporativni neokorektivni modeli, te model i kontrole delikvencije, minimalne intervencije i restorativnog pravosuđa), a zatim se govori o njihovoj praktičnoj primeni u unutrašnjim sistemima evropskih država. Govoreći o osnovnim karakteristikama krivičnog postupka prema maloletnicima u uporednom zakonodavstvu, autor se posebno bavi pitanjima (ne)postojanja sudova za maloletnike i načelom specijalizacije, nadležnosti u pojedinim fazama postupka, učešća i uloge socijalnih službi, učešća branioca po službenoj dužnosti, zaštitom maloletnika prema kome se vodi postupak, pitanjem pritvora i njegovih procesnih supstituta, ulogom oštećenog u postupku prema maloletnicima, kao i alternativnim modelima postupka u odnosu na ovu kategoriju učinilaca. Zatim, ilustracije radi, daje primere krivičnih postupaka prema maloletnicima u tri različite države čija se rešenja prilično razlikuju (Nemačkoj, Škotskoj i Švedskoj). Ovo poglavlje obiluje i tabelarnim prikazima koja predstavljaju koristan pregled različitih rešenja u

Evropskim državama, te su tako dati prikazi nadležnosti u odnosu na vođenje postupka prema maloletnicima, nadležnosti u preliminarnom procesnom stadijumu postupka prema maloletnicima, (ne)postojanja određenih socijalnih i sličnih službi, načela javnosti u postupku prema ovim licima i organa nadležnih za diverziona postupanje.

Osnovni međunarodni standardi u oblasti maloletničkog pravosuđa i postupanje prema maloletnim učiniocima krivičnih dela, tačnije Konvencija UN o pravima deteta, Evropska pravila o postupanju prema maloletnim učiniocima krivičnih dela i Evropska konvencija o ljudskim pravima, predmet su trećeg poglavlja ove monografije. Od posebnog značaja za naše zakonodavstvo i praksu je detaljna analiza određenih odluka Evropskog suda za zaštitu ljudskih prava vezana za položaj maloletnih učinilaca krivičnih dela, u skladu sa kojima autor daje korisne, *de lege ferenda* predloge.

Četvrto i peto poglavlje bave se pitanjima krivice i starosnom granicom sposobnosti za njeno snošenje u krivičnom pravu. Čini se da je pitanje krivice u maloletničkom krivičnom pravu donekle bilo zanemareno u našoj dosadašnjoj teoriji i praksi, i pridavana mu je manja važnost nego kada je reč o punoletnim učiniocima. Profesor Škulić dovodi u pitanje ovaj stav, argumentovano objašnjavajući da je postojanje krivice kod maloletnika (isto kao i kod punoletnih učinilaca) neophodno za izricanje bilo koje krivične sankcije, sa izuzetkom onih medicinsko-psihijatrijskog karaktera. On naime insistira na razlikovanju formalnog oglašavanja krivim, od utvrđivanja postojanja krivice kao subjektivnog elementa krivičnog dela. Tako se i punoletno i maloletno lice formalno oglašava krivim samo kada se donosi osuđujuća presuda, što ne znači da mu se dela za koja se rešenjem izriče sudska opomena (kod punoletnih učinilaca) ili neka druga sankcija (kod maloletnika) ne mogu pripisati u krivicu. Pored pitanja krivice u maloletničkom krivičnom

pravu koje je obrađeno dosta obimnije i detaljnije nego što je to bio slučaj u našoj dosadašnjoj literaturi, autor se bavi i pitanjem krivice u anglosaksonskom pravu, što prevazilazi opseg maloletničke delikvencije i od koristi je svima onima koji se bave krivičnim pravom. Analizi ovih pitanja sledeće razmatranje starosne granice sposobnosti za snošenje krivice u krivičnom pravu smislu gde se, pored rešenja u našem zakonodavstvu i njegovog detaljnog objašnjenja, navode i uporednopravna rešenja evropskih i vanevropskih država.

Positivnopravna rešenja u vezi sa krivičnim sankcijama i drugim merama koje se primenjuju prema maloletnicima, krivičnog postupka prema maloletnicima kao i postupka u kome se pojavljuje oštećeno maloletno lice i maloletničkog izvršenog krivičnog prava, izložena su u poslednja tri poglavlja monografije. Zakonske i podzakonske odredbe nisu izložene po klasičnom *de lege lata* pristupu, već autor konstruktivnom kritikom daje i korisne *de lege ferenda* predloge.

Na kraju možemo reći da je profesor Škulić uspeo da kompleksnu problematiku maloletničkog krivičnog prava prikaže na jasan i jezgrovit način, obogaćujući je bogatom komparativnopravnom analizom. Pred nama se nalazi ozbiljno, zaokruženo i temeljno delo iz oblasti koja traži stalno promišljanje i preispitivanje nauke, države, društva, institucija, roditelja. Po rečima autora, „*misao da je dete otac čoveka* dobro objašnjava suštinu odrastanja i sazrevanja, ali ona ukazuje i na opasnost koja nastaje kada pravni sistem ne reaguje sasvim adekvatno na problem maloletničke delikvencije, jer onda takvo *dete* odrasta u punoletnog i po društvo daleko opasnijeg učinioca krivičnog dela.“ Zato ovaj udžbenik, teorijski produbljen napisan, pledira da postane nezaobilazno štivo svih onih koji se bilo teorijski ili praktično bave problematikom maloletničke delikvencije.